

Rafał WORDLICZEK*

POLITYKA ZAGRANICZNA STANÓW ZJEDNOCZONYCH WOBEC PERU NA PRZEŁOMIE XX I XXI WIEKU¹

*American Foreign Policy towards Peru
at the turn of the 20th and 21st Century*

Streszczenie:

Peru jest jednym z krajów subregionu andyjskiego, wobec którego współczesne Stany Zjednoczone prowadzą ożywioną politykę z kilku powodów. Zasadniczą płaszczyzną współpracy jest wspieranie przez kolejne administracje amerykańskie władz peruwiańskich w walce z przestępcami narkotykowymi. Peru jest jednym z większych dostawców kokainy na rynek amerykański. Drugim celem polityki USA wobec Peru jest wspieranie przemian politycznych i działanie na rzecz rozwoju demokracji, której stan budził poważne obawy po 1993 roku. Ówczesny prezydent Alberto Fujimori łamiąc procedury demokratyczne skumulował władzę w swoich rękach. Postępowanie Fujimoriego budziło poważne obawy wśród decydentów amerykańskich. Trzeci obszar zainteresowania Peru ze strony Waszyngtonu dotyczy stosunków gospodarczych, od uczestnictwa Peru w programie ATPA do zawarcia w 2006 roku bilateralnej umowy o wolnym handlu. Od początku XXI wieku wobec Peru coraz aktywniejszą politykę prowadzą Chiny, Unia Europejska oraz Rosja. W celu zabezpieczenia interesów geostrategicznych w przyszłości, obecność amerykańskich inwestorów na rynku peruwiańskim jest istotna.

Słowa kluczowe: Peru, Stany Zjednoczone, narkoterrorizm, gospodarka.

Abstract:

Peru is one of the Andean countries. There are three main goals of the American foreign policy towards Peru nowadays: one of the main is supporting governments in Lima in fighting against narcoterrorism. From American point of view this reason of its policy is very important because Peru is one of the biggest producers of top quality cocaine. Most of the Peruvian cocaine goes to the American consumers. The second one is promoting democracy in Peru. In 1990 when Alberto Fujimori won the presidential elections George Bush's administration welcomed the results with hope. Unfortunately, since 1992-1993, president Fujimori had started to fight against opposition and the democracy had been limited. The last one goal is encouraging Peru for free market reforms by American economic initiatives like Andean Trade Preference Act (ATPA). Worth saying is Peru as a first country from the Andean Region signed bilateral free trade agreement with United States in 2006. Since the beginning of the 21st century China, European Union and Russia are also interested in rivalry for the market. The winner of this compete will keep control of the Peruvian market of minerals and from the political, economic and strategic point of view will be stronger in the future.

Keywords: Peru, United States, narcoterrorism, economy.

* Dr Rafał Wordliczek – adiunkt w Katedrze Historii Dyplomacji i Polityki Międzynarodowej INP i SM UJ. Autor kilkudziesięciu artykułów naukowych z zakresu historii i współczesnych stosunków międzynarodowych. W 1999 roku stypendysta *The Tokyo Foundation*. W 2011 roku otrzymał grant na badania naukowe z Narodowego Centrum Nauki.

¹ Projekt został sfinansowany ze środków Narodowego Centrum Nauki przyznanych na podstawie decyzji numer DEC-2011/01/B/HS5/00930.

Relacje amerykańsko-peruwiańskie w dobie zimnej wojny, aż do początku lat dziewięćdziesiątych XX wieku nie były pozbawione nieporozumień, a nawet napięć na linii Lima-Waszyngton. Przełomowym wydarzeniem był wybór, w listopadzie 1990 roku, na prezydenta Peru Alberto Fujimoriego, który bezpośrednio po objęciu urzędu zapowiedział pełną współpracę z Waszyngtonem. Wówczas to stosunki bilateralne między obu państwami uległy zdecydowanej poprawie. W polityce wobec Peru Stany Zjednoczone w ostatnich dwóch dziesięcioleciach skupiały swą uwagę na następujących zagadnieniach: walki z narkoterroryzmem i kwestiach bezpieczeństwa, demokratyzacji życia politycznego i poszanowania praw człowieka, granicznego konfliktu terytorialnego Peru z Ekwadorem, a także reform wolnorynkowych². Pod koniec ubiegłego wieku pojawiły się nowe, jednak traktowane marginalnie, cele w stosunkach między Limą a Waszyngtonem. Do nich, z punktu widzenia interesów USA, należy zaliczyć: współpracę w zakresie ochrony środowiska, zapobieganie klęskom żywiołowym oraz pomoc ofiarom klęsk żywiołowych, a także morską współpracę militarno-polityczną.

Relacje amerykańsko-peruwiańskie za prezydentury Alberto Fujimoriego

Na początku ostatniej dekady XX wieku stosunki amerykańsko-peruwiańskie układały się poprawnie, a gwarantem zbliżenia Waszyngtonu i Limy był prezydent Alberto Fujimori. Od momentu wyboru, w 1990 roku, na prezydenta Peru Alberto Fujimoriego do momentu oskarżenia go o korupcję i ucieczki z kraju w 2000 roku, możemy mówić o erze Fujimoriego w politycznym życiu Peru.

Fujimori jako kandydat niezależny zyskał sympatię Peruwiańczyków zmęczonych walką z nieskuteczną maoistyczną partyzantką Świetlistego Szlaku (Sendero Luminoso) terroryzującą ludność cywilną. Ponadto, Peruwiańczycy rozczarowali się panującą od 1980 roku demokracją, a rządy prezydenta Alana Garcii, w latach 1985-1990, zakończyły się kompromitacją idei rządów demokratycznych i kompletną katastrofą gospodarczą. Początek rządów Fujimoriego to zainicjowanie pakietu radykalnych reform gospodarczych, tzw. *Fuji shock* i podjęcie zdecydowanych kroków wobec lewicowych partyzantów spod znaku Świetlistego Szlaku. Niestety bardzo szybko w działaniach prezydenta Fujimoriego zaczęły się pojawiać

² A. Franco, „Las relaciones entre Estados Unidos y los países Andinos: una visión comparativa”, w: Idem (red.), *Estados Unidos y los países Andinos, 1993-1997: poder y desintegración*, Centro de Editor Javeriano Bogotá 1998, s. 175.

tendencje autorytarne. Najważniejszym celem polityki amerykańskiej wobec Peru (współpracy gospodarczej, walce z narkobiznesem oraz rozprawieniu się z partyzantami Świetlistego Szlaku) towarzyszyły oskarżenia prezydenta o łamanie podstawowych praw człowieka. 5 kwietnia 1992 roku prezydent Fujimori rozwiązał parlament i dokonał zamachu stanu. Administracja prezydenta Busha stanowczo potępiła te działania i zażądała przywrócenia demokracji w Peru. W priorytetowych i szczegółowych celach amerykańskiej polityki wobec Peru, przewidzianych do realizacji w 1993 roku, znalazły się:

1. uzależnienie amerykańskiej pomocy od przywrócenia zasad demokracji i reaktywowania parlamentu peruwiańskiego;
2. zwiększenie pomocy amerykańskiej poprzez USAID skierowanej do peruwiańskich organizacji pozarządowych;
3. zwiększenie pomocy humanitarnej;
4. zawieszenie pomocy militarnej i szkoleń wojskowych do czasu przywrócenia rządów demokracji parlamentarnej;
5. kontynuacja pomocy technicznej w celu walki z narkobiznesem;
6. wspieranie przez rząd USA multilateralnych inicjatyw, wspierających ochronę praw człowieka w Peru;
7. potępienie przypadków łamania praw człowieka zarówno przez prezydenta George'a Busha i Kongres USA;
8. w zakresie walki z narkobiznesem w Peru Stany Zjednoczone powinny postawić nacisk na współpracę o charakterze multilateralnym oraz promować rozwój innych form aktywności gospodarczej wśród Peruwiańczyków.

Amerykańska polityka wobec Peru, oparta na zasadach sformułowanych przez George'a Busha, była kontynuowana przez administrację Billa Clintona³. Pomimo licznych zarzutów, kierowanych pod adresem prezydenta Peru, zyskał on uznanie USA po przeprowadzeniu skutecznej akcji, zakończonej aresztowaniem przywódcy Świetlistego Szlaku Abimaela Guzmanu w 1992 roku⁴. Udana operacja armii peruwiańskiej została przyjęta z zadowoleniem również przez Peruwiańczyków. Według szacunków, partyzanci Świetlistego Szlaku od początku swojej dzia-

³ „Prepared Statement of Coletta Youngers, Senior Associate, Washington Office on Latin America”, w: *Peru: US Priorities and Policy: hearing before the Subcommittee on the Western Hemisphere Affairs of the Committee on Foreign Affairs, House of Representatives, 103rd Congress, 1st session, March 10, 1993*, Washington D.C. 1993, sygn. 4.F76/1:P 43/21, s. 48.

⁴ C. McClintock, *Revolutionary Movements in Latin America*, United States Institute of Peace Press, Washington D.C. 1998, s. 239.

łałości, tj. od 1980 roku zabili około 26 000 osób. Tylko w 1992 roku akcje maistów pochłonęły ponad 3 100 ofiar oraz 6 000 zaginionych. Już po rozwiązaniu parlamentu, w kwietniu 1992 roku, lewicowa partyzantka przystąpiła do ofensywy. W październiku partyzanci zamordowali 47 chłopów w wiosce Huayllao w prowincji Ayacucho⁵. Odpowiedzią Fujimoriego na radykalizację działań Świetlistego Szlaku było zaostrzenie polityki wewnętrznej i ograniczenie swobód demokratycznych, które nastąpiły w wyniku przewrotu politycznego z 5 kwietnia 1992 roku.

Amerykańscy decydenci stanęli przed poważnym dylematem: z jednej strony popierali zdecydowane działania prezydenta Fujimoriego, z drugiej, tendencje autorytarne prezydenta Peru budziły ich niepokój i w związku z tym wysuwali żądania powrotu do zasad demokratycznych i przestrzegania praw człowieka⁶. Krytycy ambiwalentnej polityki amerykańskiej wobec Peru z początku lat 90. XX wieku zarzucali Bushowi i Clintonowi zbyt powściągliwe działania wobec niedemokratycznych rządów prezydenta Fujimoriego. Jednak niejako usprawiedliwiając decyzje władz amerykańskich, przyznawali im rację stwierdzając, iż „Peru nie jest na pewno priorytetowym państwem z punktu interesów amerykańskiej polityki zagranicznej”. Z kolei zwolennicy niekonfrontacyjnej polityki amerykańskiej wobec Fujimoriego podkreślali, że „(...) ewentualna eskalacja konfliktu nie byłaby w interesie Stanów Zjednoczonych z powodów moralnych i strategicznych. Mogłaby spowodować konflikt na miarę Jugosławii czy Somalii, tyle że w zachodniej hemisferze” i wskazywali na niebezpieczeństwo zachwiania stabilności w całym regionie. Taka ewentualność godziłaby w interes narodowy Stanów Zjednoczonych⁷.

Prezydent Fujimori zdawał sobie sprawę, że zarówno Stany Zjednoczone, jak i kraje europejskie oraz międzynarodowe organizacje finansowe adresują programy pomocowe do beneficjentów, których rządy są demokratyczne. Już od 1980 roku, za prezydenta Cartera, Amerykanie udzielili znaczącej pomocy finansowej Peru, dzięki której gospodarka tego kraju zaczęła powoli odnotowywać tendencje wzro-

⁵ D. S. Palmer, *The Shining Path of Peru*, St. Martin's Press, New York 1994, s. 83.

⁶ Pomimo oficjalnych deklaracji decydentów amerykańskich, w których wykazywali troskę o stan demokracji w Peru i zaniepokojenie z powodu niedemokratycznych działań administracji prezydenta Fujimoriego, to w rzeczywistości Amerykanie sceptycznie oceniali szanse na demokratyzację życia politycznego w Peru. Z punktu widzenia interesów Białego Domu priorytetami były walka z narkobiznesem oraz układ o wolnym handlu. Pomimo wszystkich kierowanych zarzutów pod adresem ówczesnego przywódcy Peru, politycy amerykańscy określali Fujimoriego mianem *strong leader*. L. Schoultz, *Beneath the United States; A History of U.S. Policy Toward Latin America*, Harvard University Press, Cambridge 1998, s. 32.

⁷ „Prepared Statement of Carol Graham, Guest Scholar Foreign Policy Studies Program, The Brookings Institution”, w: *Peru: US Priorities and Policy...*, op. cit., s. 61.

stowe. Jednocześnie, wobec braku reform demokratycznych i ograniczania podstawowych praw człowieka, Stany Zjednoczone wycofały się z pomocy dla dyktatorsko rządzonych krajów afrykańskich, takich jak Malawi czy Kenia. W następstwie wydarzeń z 5 kwietnia 1992 roku, od 1994 roku do Peru skierowano mniejszą pomoc finansową; wyjątkiem było finansowanie przez Waszyngton walki z narkobiznesem w Peru⁸. Warto podkreślić, iż amerykańska pomoc dla armii peruwiańskiej została zawieszona do 1994 roku, by od kolejnego roku kształtować się na symbolicznym poziomie 300-500 tys. USD (tabela 1).

TABELA 1. POMOC FINANSOWA STANÓW ZJEDNOCZONYCH DLA PERU W LATACH 1990-1999
(W MLN USD)

	Pomoc gospodarcza za pośrednictwem USAID	Pomoc militarna za pośrednictwem USAID	Walka z narkobiznesem za pośrednictwem USAID	Całość pomocy za pośrednictwem USAID	Pomoc finansowa ze środków Departamentu Stanu realizowana od 1995 roku
1990	83	2	10	95	-
1991	155	25	19	199	-
1992	111	0	13	124	-
1993	153	0	18	171	-
1994	148	0	8	156	-
1995	117	0,3	15	132,3	0
1996	87	0,4	16	103,4	0
1997	100	0,5	26	126,5	27
1998	136	0,5	32	168,5	19
1999	121	0,5	75	196,5	26

Źródło: U.S. Agency for International Development, *U.S. Overseas Loans and Grants and Assistance from International Organizations*, Washington D.C. 1999, www.usaid.gov, 12.03.2014, A. Isacson, J. Olson, *Just the Facts: A Civilian's Guide to U.S. Defense and Security Assistance to Latin America and the Caribbean*, Washington D.C. 1999, s. 102.

⁸ Teoretycznie, na pierwszy plan wysuwały się walka z narkobiznesem oraz łamanie praw człowieka i wprowadzenie rządów autorytarnych przez prezydenta Fujimoriego w kwietniu 1992 roku. W praktyce, od 1995 roku Amerykanie hojnie finansowali rząd Fujimoriego, przedkładając walkę z narkobiznesem nad kwestię praw człowieka w Peru. Przykładowo w latach 1996-1998 Departament Stanu przekazał 200 tys. USD na rzecz rządowej instytucji wywiadowczej *Servicio de Inteligencia Nacional (SIN)*, a CIA wspierała Peru kwotą 1 mln USD rocznie. Więcej zobacz w: C. A. Youngers, *Deconstructing Democracy: Peru under President Alberto Fujimori*, WOLA, Washington D.C. 2000.

Głównymi przyczynami decyzji o ograniczeniu finansowego wspierania władz Peru, podjętych przez prezydentów Busha i Clintona, była powszechna świadomość, zarówno Peruwiańczyków, jak i społeczności międzynarodowej o nieustannym łamaniu praw człowieka w Peru przez wierną prezydentowi Fujimoriemu armię⁹. Drugim powodem ostrożnej polityki amerykańskiej był niekontrolowany wzrost korupcji w Peru. Politycy amerykańscy określali system sprawowania władzy przez prezydenta Fujimoriego mianem „kleptokracji” (*kleptocracy*). W 1995 roku Fujimori ponownie został wybrany prezydentem Peru i wówczas koncentrował się na militarnym rozwiązaniu problemu działania Świetlistego Szlaku. W 2000 roku Fujimori po raz trzeci objął urząd prezydenta kraju, ale jeszcze w tym samym roku został oskarżony o sfalszowanie wyników wyborów, śmierć 15 demonstrantów i sprzyjanie korupcji wśród władz różnego szczebla. W wyniku oskarżeń rząd Fujimoriego upadł, a prezydent opuścił Peru. 13 listopada oficjalnie udał się na szczyt Asia-Pacific Economic Cooperation (APEC) do Brunei. Jednak cztery dni później z Brunei, zamiast do Limy, Fujimori wyjechał do Tokio¹⁰. Peru wystąpiło o ekstradycję byłego już prezydenta, jednak władze Japonii odmówiły wydania Fujimoriego. W 2007 roku Fujimori przyjechał do Chile, w celu prowadzenia kolejnej kampanii prezydenckiej. Władze chilijskie aresztowały polityka i we wrześniu 2007 roku zgodziły się na jego ekstradycję do Peru. W kwietniu 2009 roku zakończył się kilkuletni proces sądowy, w wyniku którego Fujimori został skazany na 25 lat więzienia. Wielu komentatorów z kraju i zagranicy podkreślało polityczny charakter, zarówno przebiegu postępowania sądowego, jak i samego wyroku. Pod koniec 2012 roku, na prośbę rodziny i w obliczu nacisku opinii międzynarodowej, prezydent

⁹ Z wypowiedzi i działań polityków amerykańskich (z prezydentem Clintonem włącznie) wynika, iż odpowiedzialnością za łamanie praw człowieka i ograniczanie demokracji w Peru obarczany był nie prezydent Fujimori, ale w pierwszej kolejności jego doradca ds. bezpieczeństwa Vladimiro Montesinos. O wpływie Montesinos na politykę prowadzoną przez Fujimoriego świadczy, iż opozycja peruwiańska nazywała ich „braćmi syjamskimi”. C. A. Youngers, *Deconstructing Democracy: Peru...*, s. 68 oraz C. McClintock, F. Vallas, *The United States and Peru. Cooperation at a Cost*, Routledge, New York/London 2003, s. 49.

¹⁰ Po ucieczce Fujimoriego, urząd prezydenta w Peru sprawowali: przewodniczący parlamentu Valentín Paniagua (listopad 2000-lipiec 2001), Alejandro Toledo (2001-2006) oraz powracający do wielkiej polityki Alan García (2006-2011). Wybór Garcii określono mianem „mniejszego zła”, gdyż jego najpoważniejszym przeciwnikiem w wyścigu do fotela prezydenckiego był antyglobalista i nacjonalista Ollanta Humala. García kontynuował politykę gospodarczą poprzedników, utrzymując wzrost gospodarczy, jednak zadowalające wyniki makroekonomiczne nie przełożyły się na podniesienie stopy życiowej ludności i w efekcie, w 2011 roku, Peruwiańczycy wybrali już Humalę. M. Taft-Morales, *Peru in Brief: Political and Economic Conditions and Relations with the United States*, US Congressional Research Service, June 7, 2013, Washington D.C. 2013, s. 5.

Humala powołał tzw. Komisję Miłosierdzia, która miała zająć się przedterminowym zwolnieniem warunkowym z więzienia Fujimoriego ze względu na pogarszający się stan zdrowia¹¹.

Walka z narkobiznesem w Peru

Zasadniczą część stosunków peruwiańsko-amerykańskich w ostatnich dwóch dekadach stanowi współpraca w zakresie walki z producentami i handlarzami narkotyków. W kontekście walki z narkobiznesem Peru, przez ponad dwie dekady, było najważniejszym partnerem USA (potem tę rolę przejęła Kolumbia). Było to w okresie od początku lat 70. do połowy lat 90. XX wieku, kiedy Peru zajmowało pierwsze miejsce na świecie pod względem uprawy liści koki, których również jakość była najwyższa. Główne uprawy znajdowały się w prowincji Huallaga Valley, w północnowschodniej części kraju oraz w dolinach rzek Apurimac i Ene. Zajmowały obszar około 49 tys. hektarów. Kokę transportowano na pokładzie małych samolotów do Kolumbii i tam produkowano z niej wysokiej jakości kokainę. Z Kolumbii narkotyki trafiały do odbiorców w Europie i Stanach Zjednoczonych. Walka z peruwiańskimi rolnikami uprawiającymi kokę była, podobnie jak w przypadku Boliwijczyków, utrudniona z kilku powodów. Przede wszystkim Peruwiańczycy uważali, że problemem jest zapotrzebowanie na narkotyki społeczeństw Zachodu, a nie uprawa koki w krajach Ameryki Łacińskiej. Roślinę tę traktuje się jako integralny składnik kultury i zwyczajów krajów andyjskich, podkreśla się jej właściwości lecznicze; jest ona również źródłem utrzymania, niekiedy jedynym, wielu biednych rodzin rolników peruwiańskich. Na początku XXI wieku Peru było drugim po Kolumbii producentem kokainy na świecie. Aż 90% kokainy na rynku amerykańskim pochodziło z liści koki uprawianych w Peru¹². Zarówno prezydent Ronald Reagan, jak i George Bush byli zwolennikami radykalnych rozwiązań w walce przeciw producentom i handlarzom narkotyków w całej Ameryce Łacińskiej¹³. Politycy peruwiańscy mieli odmienny pogląd. Obawiali się o skutki gospodarczo-społeczne bezkompromisowych rozwiązań, proponowanych przez ówczesne władze

¹¹ J. G. Takatlian, „Colombia. U.S. Security Policy in the Andean Region and the Specter of a Regionalized War”, w: B. Loveman (red.), *Strategy for Empire. U. S. Regional Security Policy in the Post – Cold War Era*, Rowman & Littlefield Publishers, Lanham 2004, s. 265.

¹² C. McClintock, F. Vallas, *The United States and Peru...*, s. 111.

¹³ K. Derwich, *Instrumenty polityki zagranicznej USA wobec krajów latynoskich w latach 1945-2000*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2010, s. 188.

USA. Los 200 tys. chłopów, tzw. *cocaleros*, którzy trudnili się uprawą koki był dla decydentów w Limie kluczowy w polityce antynarkotykowej w Peru¹⁴. Zachęcali stronę amerykańską do rozwiązania problemu nie za pomocą bombardowań i niszczenia plantacji, ale do tego, by poprzez instrumenty finansowe wsparła rozwój alternatywnych upraw lub propagowała wśród peruwiańskich rolników inne legalne formy zarobkowania. Zdaniem rządu peruwiańskiego zniszczenie upraw koki może doprowadzić do rozpoczęcia ścisłej współpracy między chłopami a gangami narkotykowymi i partyzantką z ugrupowania Świetlisty Szlak. W konsekwencji taka sytuacja może spowodować wystąpienia antyrządowe i doprowadzić do nieprzewidywalnych negatywnych skutków. Wydarzenia z kwietnia 1992 roku, a więc przewrót polityczny dokonany 5 kwietnia przez Alberta Fujimoriego oraz, mające miejsce kilka dni później, przypadkowe strącenie przez myśliwce peruwiańskie amerykańskiego samolotu transportowego Herkules C-130, który odbywał tajną misję antynarkotykową nie ułatwiły współpracy pomiędzy Waszyngtonem a Limą¹⁵.

Pomimo rozbieżności między Limą a Waszyngtonem co do metod walki z narkobiznesem, w 1995 roku prezydent Clinton i prezydent Fujimori podpisali bilateralne porozumienie o przeciwdziałaniu transportowi narkotyków z terenów Peru do Kolumbii¹⁶. W wyniku nalotów nad Huallaga Valley i bombardowań plantacji oraz zachwiania transportem narkotyków poprzez zestrzeliwanie samolotów, powierzchnia upraw koki w Peru znacznie się zmniejszyła (tabela 2).

¹⁴ Według danych amerykańskich w 2008 roku około 4 mln Peruwiańczyków używało liści koki do celów legalnych (*legal traditional domestic consumption*) tj. parzenia herbaty i żucia jako używki. Jednak aż 90% uprawianych liści koki w Peru było wykorzystywanych do produkcji najwyższej jakości narkotyków. U.S. Department of State, 2009 *International Narcotics Control Strategy Report (INCSR): Peru*, February 27, 2009, Vol. 1, www.state.gov/g/inl/rls/nrcrpt/2009, (data dostępu: 15.09. 2013).

¹⁵ C. McClintock, *Revolutionary in Latin America...*, s. 79.

¹⁶ Na początku swojej prezydentury Bill Clinton w przeciwieństwie do poprzedników z partii republikańskiej nie uznał problemu walki z narkobiznesem w krajach subregionu andyjskiego za priorytet amerykańskiej polityki zagranicznej. Na usprawiedliwienie decyzji prezydenta Clintona można przyjąć zaangażowanie Stanów Zjednoczonych w sprawy europejskie, bliskowschodnie czy afrykańskie. O braku zainteresowania ze strony Stanów Zjednoczonych tą kwestią świadczą następujące fakty: w latach 1993-96 drastycznie zredukowano amerykańskie programy pomocowe kierowane do krajów Ameryki Łacińskiej, Białe Białe ograniczył środki finansowe i personel rządowej instytucji Office of National Drug Control Policy. Ponadto, na czele tej instytucji stanął oficer nowojorskiej policji, bez doświadczenia w przeciwdziałaniu przestępcom narkotykowym Lee Brown. Prezydent Clinton nawet w oficjalnych wystąpieniach rzadko poruszał problem pomocy krajom latynoamerykańskim w walce z narkobiznesem. Ewolucja polityki prezydenta Clintona zauważalna jest od przełomu lat 1995/1996. Office of National Drug Control Policy, *National Drug Control Strategy: 2001 Annual Report*, Washington D.C. 2001, s. 119.

TABELA 2. UDZIAŁ STANÓW ZJEDNOCZONYCH W WALCE Z NARKOBIZNESEM W PERU
W LATACH 1985-2000

	Pomoc finansowa	Powierzchnia plantacji koki w hektarach	Powierzchnia zlikwidowanych plantacji w hektarach	Zlikwidowane fabryki	Zestrzelone samoloty transportujące narkotyki
1985	2	95 200	0	44	0
1986	4	107 500	0	19	0
1987	8	109 500	355	24	0
1988	8	115 630	5 130	75	0
1989	11	115 630	1 285	38	0
1990	10	121 300	0	151	0
1991	19	120 800	0	89	10
1992	13	129 100	0	88	7
1993	18	108 800	0	38	13
1994	8	108 600	0	21	4 ¹⁷
1995	15	115 300	0	21	22
1996	19	94 400	1 259	14	7
1997	26	68 800	3 462	18	11
1998	32	51 000	7 825	b.d	0
1999	75	38 700	13 800	b.d	0
2000	80	34 100	6 200	b.d	2

Źródło: U.S. Department of State, *International Narcotics Control Strategy Report* (INCSR), annual editions, www.state.gov/g/inl/rls/nrcrpt/2000 (data dostępu: 20.12.2013).

Układ z 1995 roku został również wykorzystany do walki z członkami Świątlistego Szlaku oraz Movimiento Revolucionario Tupac Amaru (MRTA)¹⁸. Gorą-

¹⁷ Spadek liczby zestrzelonych samolotów transportujących narkotyki tłumaczy zawieszenie amerykańskich lotów zwiadowczych w różnych regionach świata, w tym w krajach subregionu andyjskiego, ogłoszony przez Departament Stanu w maju 1994 roku. Decyzja została podjęta pod wpływem amerykańskich operacji militarnych, w wyniku których ginęli cywile (Irak, Somalia). Pod koniec roku Kongres zdominowany przez Republikanów uchylił wcześniejszą decyzję, którą w grudniu podpisał prezydent Clinton. P. L. Clawson, L. W. Rensselaer III, *The Andean Cocaine Industry*, St. Martin's Griffin, New York 1998, s. 229.

¹⁸ MRTA jako grupa narkoterrorystyczna była aktywna w latach 90. XX wieku. Do jej najbardziej spektakularnych akcji należało wzięcie jako zakładników pracowników ambasady Japonii w Limie w 1996 roku. Po rozwiązaniu MRTA i wycofaniu się z działań terrorystycznych byli członkowie tego ugrupowania stworzyli partię polityczną Movimiento Partia Libre i działają w ramach

cym zwolennikiem strategii niszczenia plantacji koki w okresie prezydentury Billa Clintona był podsekretarz stanu ds. strategii zwalczania narkobiznesu Robert Gelbard, były ambasador USA w Limie. Zarówno CIA jak i U.S. Southern Command (SOUTHCOM) udzieliły poparcia rządowi Fujimoriego w walce z maoistami¹⁹. Zwrot w polityce Clintona wobec walki z narkobiznesem w Peru podkreśla nominacja w styczniu 1996 roku byłego dowódcy SOUTHCOM w Panamie, przyjaciela prezydenta Fujimoriego i ministra Vladimira Montesinosa, generała Barry'ego McCaffreya na stanowisko dyrektora Biura ds. Zwalczania Narkomanii, działającego przy Białym Domu (White House's Office of National Drug Control Policy – ONDCP). Dla pełnego obrazu należy dodać, iż Waszyngton, zgodnie z prośbą strony peruwiańskiej, podjął próby zachęcania chłopów do uprawy soi, ananasów, kawy czy kakao. Tylko w 1999 roku z programu alternatywnych upraw skorzystało 35 tys. peruwiańskich rodzin. Jednym z rejonów kraju, z którego chętnie korzystali chłopcy z programu alternatywnych upraw był Apurimac River Valley. Z kolei *cocaleros* z rejonu Huallaga Valley, w którym znajdowało się najwięcej upraw koki byli nieufni. Próby zainteresowania ich programem zakończyły się porażką.

Sukces polityki USA i zmniejszenie powierzchni upraw koki w Peru nie skutkowało niestety zmniejszeniem dostaw narkotyków do konsumentów w USA i Europie. Spadła co prawda cena liści koki, z 2,5 USD za 1 kg w 1994 roku do 0,6 USD za 1 kg w 1995 roku, ale nie osłabiono w sposób trwały siły producentów i pośredników w handlu kokainą, gdyż siatka narkotykowa miała charakter międzynarodowy²⁰. Ponadto, Amerykanie oparli swoją współpracę o skompromitowanego polityka Vladimira Montesinosa, który był najbliższym doradcą prezydenta Fujimoriego i architektem realizowanej przez prezydenta Peru polityki. W połowie lat 90. pracownicy DEA wykryli powiązania Montesinosa z gangiem przemycającym narkotyki z Peru do USA i Europy. Amerykanie nie zerwali współpracy z Montesinosem tylko dlatego że zgodził się współpracować z DEA stając się jej cennym informatorem. Krytycy zwracali uwagę, iż uprawa koki i produkcja kokainy nie zostały zlikwidowane w Peru, a tylko przeniesione na teren Kolumbii.

konstytucyjnego porządku politycznego w Peru, biorąc udział w wyborach prezydenckich. D. S. Palmer, *The Shining Path...*, s. 115.

¹⁹ Początki ścisłej współpracy między Centralną Agencją Wywiadowczą i SOUTHCOM a stroną peruwiańską sięgają 1991 roku. W maju 1991 roku Amerykanie zainstalowali nowoczesny system radarowy do identyfikacji samolotów, służących do transportowania narkotyków. R. F. Perl, „Clinton's Foreign Drug Policy”, *Journal of Interamerican Studies and World Affairs*, Vol. 35, No. 4, 1993-94, s. 147.

²⁰ H. J. Wiarda, *Democracy and Its Discontents. Development, Interdependence, and US Policy in Latin America*, Rowman & Littlefield Publishers, New York/London 1995, s. 103.

W latach dziewięćdziesiątych XX wieku powierzchnie upraw koki zwiększały się rocznie o około 15-20%²¹. Do niepowodzeń akcji zaliczyć należy również pomyłki CIA i wojska amerykańskiego, w wyniku których ginęli przypadkowi cywile, a nawet Amerykanie. Tragiczna pomyłka wydarzyła się w kwietniu 2001 roku. Przypadkowo amerykański samolot, który brał udział w misji humanitarnej w Peru został zestrzelony przez peruwiański myśliwiec. W wyniku zdarzenia śmierć poniosły dwie Amerykanki: 35-letnia misjonarka Veronica Bowers oraz jej siedmioletnia córka Charity. 21 kwietnia 2001 roku w konsekwencji tej tragedii Amerykanie zdecydowali się zawiesić naloty na plantacje koki i akcje przeciw samolotom transportującym narkotyki z Peru do Kolumbii. Dopiero pod koniec 2003 roku Amerykanie wznowili naloty i bombardowania na pola uprawne koki w Peru²².

Walka z narkobiznesem w Peru po dymisji prezydenta Alberto Fujimoriego

Po rezygnacji Alberto Fujimoriego z urzędu prezydenta, spowodowanej podejrzewaniem o korupcję i jego wyjeździe z Peru w listopadzie 2000 roku, współpraca między kolejnymi władzami a administracją George'a W. Busha, dotycząca zwalczania produkcji i handlu narkotykami, była kontynuowana. Następcą Fujimoriego, prezydent Alejandro Toledo, który nie krył podziwu dla potęgi USA zadeklarował powrót do rządów demokratycznych w Peru. Deklaracja Toledo otwierała nowe możliwości w ramach współpracy amerykańsko-peruwiańskiej²³. 23 marca 2002 roku prezydent Bush po raz pierwszy odwiedził Limę. Główne tematy spotkania Bush-Toledo skupiały się wokół współpracy w zwalczaniu narkobiznesu, umacniania demokracji oraz rozwoju stosunków gospodarczych, przede wszystkim przygo-

²¹ C. B. Iglesias, *El Plan Colombia y el Peru*, Latin American Studies Association Meeting, September 6-8, Washington D.C. 2001, s. 16. Więcej o skutkach polityki USA przeciw narkobiznesowi w Peru i Kolumbii w: R. Crandall, *Driven by Drugs. U.S. Policy Toward Colombia*, Lynne Rienner Publishers, London 2002, J. R. Avirama, M. A. Murillo, *Colombia and the United States. War, Unrest, and Destabilization*, Seven Stories Press, New York 2004, S. Flounders, T. Gutierrez, A. McInerney, R. Toledo (red.), *War in Colombia: Made in U.S.A.*, International Action Center, New York 2003, G. Marcella, *Plan Colombia: The Strategic and Operational Imperatives*, SSI, 2001, E. C. Ramírez, *Globalización y plan Colombia*, Fundación Editorial Fabricio Ojeda, Caracas 2000.

²² C. A. Youngers, *Collateral Damage: U.S. Drug Control Efforts in the Andes*, Latin American Studies Association Meeting, September 6-8, Washington D.C. 2001, s. 19.

²³ M. L. Jasper, C. R. Seelke, *Peru: Political Situation, Economic Conditions and U.S. Relations*, US Congressional Research Service, January 15, 2008, Washington D.C. 2008, s. 5.

towania do podpisania układu amerykańsko-peruwiańskiego o wolnym handlu w niedalekiej przyszłości. Prezydent Bush, doceniając wysiłki Toledo w demokracji kraju, podjął decyzję o zwiększeniu bezpośredniej pomocy finansowej z 50 mln do 150 mln USD dla rządu peruwiańskiego, z przeznaczeniem na walkę z narkobiznesem²⁴.

W następstwie ataków terrorystycznych na Nowy Jork i Waszyngton w 2001 roku, walka z narkobiznesem została nierozdzielnie powiązana z działaniami antyterrorystycznymi i bezpieczeństwem na arenie międzynarodowej. Dzięki determinacji decydentów amerykańskich i lojalnej postawie peruwiańskich służb mundurowych walka z narkoterrorystami w Peru zaczęła przynosić wymierne efekty.

7 czerwca 2002 roku w Limie miało miejsce zakończenie procesu groźnego bossa mafii narkotykowej w Peru Nelsona Paredesa-Ortiza. Przestępca został oskarżony o dowodzenie międzynarodową siatką kurierów, w której działali wolontariusze z Peru, Kolumbii, Meksyku i Gwatemali. Policja skonfiskowała w laboratorium Ortiza kokainę o wadze 1 760 kg, której wartość oszacowano na kwotę 18 mln USD. Ponadto zajęto 1 520 kg substancji chemicznych oraz nowoczesny i wydajny sprzęt laboratoryjny, niezbędny w produkcji narkotyków. Tygodniowo Ortiz produkował około 600 kg kokainy, z których większość trafiało na rynek amerykański. Doprowadzenie Ortiza i jego 28 współpracowników przed oblicze wymiaru sprawiedliwości było możliwe dzięki wspólnym działaniom następujących instytucji Peru: policji peruwiańskiej, Lima Country Office (LCO), LCO Sensitive Investigative Unit (SIU). Ze strony amerykańskiej niebezpieczną akcję koordynowali członkowie amerykańskiej agencji antynarkotykowej – DEA Special Operations Division²⁵.

Na przełomie 2001 i 2002 roku uaktywnili się partyzanci ze Świetlistego Szlaku, a ich terenem działania stały się obszary, na których tradycyjnie uprawiano kokę. Po raz pierwszy na szeroką skalę Świetlisty Szlak rozpoczął regularną współpracę z mafiosami narkotykowymi i uzyskał wsparcie wśród chłopów, którzy uprawiali kokę. Dodatkowym zagrożeniem dla stabilności politycznej w Peru oraz w regionie było nawiązanie współpracy z kolumbijskimi *guerrilleros*. Trzy dni przed przyjazdem prezydenta Busha do Limy, w marcu 2002 roku, narkoterrorysty ze Świetlistego Szlaku zdetonowali w stolicy kraju samochód-pułapkę, przed cen-

²⁴ M. Taft-Morales, *Peru: Current Conditions and U.S. Relations*, US Congressional Research Service, July 21, Washington D.C. 2009, s. 4.

²⁵ A. Hutchinson, „DEA Congressional Testimony”, w: A. Tavidze (red.), *Andean Regional Initiative*, Nova Science Publishers, New York 2004, s. 12.

trum handlowym, znajdującym się w pobliżu ambasady USA. W wyniku wybuchu zginęło dziewięć osób. Ataki lewackich rebeliantów i ich współpraca z kolumbijską FARC spowodowały podjęcie przez władze Peru decyzji o skoncentrowaniu wzmocnionych sił wojska na granicy z tradycyjnym rywalem, Ekwadorem. Do aktywności przestępców narkotykowych skłoniły również decyzja USA z 21 kwietnia 2001 roku o zawieszeniu ataków na samoloty przewożące narkotyki oraz wzrost popytu i w konsekwencji, cen kokainy na rynkach światowych. W latach 1999-2002 cena kilograma liści koki wzrosła czterokrotnie, osiągając poziom 5 USD pod koniec 2002 roku. Wzrost cen koki spowodował ponowne zainteresowanie uprawą tej rośliny przez ubogich chłopów peruwiańskich. W latach 2005-2008 powierzchnia pól uprawnych koki w Peru wzrosła o 16,4%²⁶. Trend wzrostowy utrzymał się również w latach 2010 i 2011, w których areał pól uprawnych koki wzrósł o kolejne 2% i wedle danych szacunkowych, pokrywały one wówczas obszar od 50 do 60 tys. hektarów. Wobec takiej sytuacji, administracja prezydenta Busha zdecydowała się na realizację jednego z alternatywnych programów z zakresu walki z narkobiznesem. W 2007 roku podjęto decyzję o wybudowaniu sieci dróg, w tym autostrady łączącej Huallaga Valley z Limą. Całość projektu oszacowano na około 1,5 mld USD. Celem sfinansowania rozwoju infrastruktury w Peru przez Waszyngton było zwiększenie atrakcyjności gospodarczej trudno dostępnych regionów Peru, w których jedynym źródłem zarobkowania była uprawa koki. Ponadto, Waszyngton rozpoczął na szeroką skalę propagowanie alternatywnych wobec koki upraw np. kakao czy kawy poprzez wspieranie finansowe chłopów peruwiańskich. Wobec wzrostu powierzchni pól uprawnych koki, prezydent Toledo nalegał również, aby Amerykanie powrócili do nalotów na plantacje koki i ataków na samoloty transportujące narkotyki. Strona amerykańska obiecała Toledo powrót do tych akcji po zakończeniu negocjacji w sprawie odszkodowania dla rodziny Bowers za incydent z kwietnia 2001 roku²⁷.

W 2006 roku ówczesny prezydent Alan García, na początku swojej prezydentury, ogłosił nowy program walki z narkobiznesem w Peru, zwany *National Drug Plan*, w którym ważną rolę odgrywała pomoc ze strony Stanów Zjednoczonych. Plan Garcii zakładał połączenie działań radykalnych, np. niszczenia pól upraw koki, zestrzeliwania samolotów transportujących narkotyki, z jeszcze większym dofinansowaniem na rzecz upowszechniania, wśród rolników peruwiańskich,

²⁶ *Fall in Colombia's coca crop vs. rises in Peru and Bolivia*, Latin American Security and Strategic Review, June 2009, Vol. 44, No. 3, s. 6.

²⁷ C. McClintock, F. Vallas, *The United States and Peru...*, s. 167.

programu upraw alternatywnych. Zasadniczą rolę w programie odgrywała amerykańska pomoc finansowa i udział wojsk amerykańskich w akcjach militarnych przeciwko peruwiańskim producentom i handlarzom narkotyków²⁸. Znaczenie planu walki zaproponowanego przez Garcíę było tym większe, gdyż uzyskał on poparcie dla swoich działań ze strony parlamentu peruwiańskiego oraz deklaracje pełnej współpracy ze strony rządów państw sąsiednich – Brazylii, Boliwii, Kolumbii oraz Ekwadoru. Jednak implementacja programu spotkała się z oporem ze strony chłopów peruwiańskich i spowodowała rozpoczęcie przez nich współpracy z *guerrilleros* ze Świetlistego Szlaku. Poważnym mankamentem antynarkotykowej polityki Garcíi, na który wskazywali Amerykanie był wysoki stopień skorumpowania urzędników sądowych; erozja peruwiańskiego wymiaru sprawiedliwości utrzymywała się od czasów prezydentury Fujimoriego²⁹. Dodatkowym niekorzystnym elementem komplikującym przeciwdziałanie lobby narkotykowemu w Peru jest trwająca od pierwszej dekady XXI wieku walka o kontrolę nad kolumbijsko-peruwiańskim rynkiem narkotykowym prowadzona pomiędzy kartelami narkotykowymi z Meksyku oraz bezwzględną w działaniu koreańsko-chińską grupą przestępczą o nazwie Czerwony Smok³⁰.

W 2011 roku na urząd prezydenta Peru wybrano populistycznego przedstawiciela lewicy, przegranego w wyborach prezydenckich z 2006 roku, Ollantę Humalę. Pomimo lewicowych poglądów, Humala zadeklarował kontynuację polityki antynarkotykowej w ramach *National Drug Plan*. Podczas kolejnych spotkań z najważniejszymi politykami amerykańskimi (z sekretarzem stanu Hillary Clinton i prezydentem Barackiem Obamą) w Waszyngtonie w lipcu 2011 roku oraz na szczycie państw amerykańskich w kolumbijskiej Kartagenie w kwietniu 2012 roku, prezydent Humala wyraził gotowość zacieśnienia współpracy amerykańsko-peruwiańskiej w dziedzinie przeciwdziałania narkobiznesowi w swoim kraju. Bezpośrednim następstwem tej deklaracji było spotkanie w październiku 2012 roku w Limie sekretarza obrony USA Leona Panetty z prezydentem Humalą oraz ministrem obrony Peru Pedro Cateriano, które zaowocowało zaktualizowaniem, zawartego w 1952 roku amerykańsko-peruwiańskiego, układu o zacieśnieniu współpracy wojskowej (*Defense Cooperation Agreement*)³¹ oraz przekazaniem Peruwiańczykom 20 amerykańskich nowoczesnych helikopterów do wykorzystania w walce

²⁸ M. Taft-Morales, *Peru: Current Conditions...*, s. 8.

²⁹ C. A. Youngers, *Deconstructing Democracy: Peru...*, s. 38.

³⁰ M. Śniadecka-Kotarska, „Walka z narkobiznesem a stosunki polityczne Peru-Stany Zjednoczone”, *Ameryka Łacińska*, nr 2, 2006, s. 39.

³¹ W. Dobrzycki, *System międzyamerykański*, Scholar, Warszawa 2000, s. 187.

z narkobiznesem³². W połowie 2013 roku Humala złożył wizytę w Białym Domu, w czasie której potwierdził wolę współpracy z USA i Kolumbią w dążeniu do ograniczenia produkcji i handlu narkotykami w regionie. Intensyfikacja działań władz peruwiańskich, przy wydatnej pomocy USA, wywołała zorganizowany opór chłopów wspieranych przez partyzantów ze Świetlistego Szlaku. Tylko w 2012 roku organizacja ta przyznała się do dokonania 87 ataków terrorystycznych, w których śmierć poniosła jedna osoba cywilna, trzynastu żołnierzy i pięciu peruwiańskich policjantów. Głównym terenem działania terrorystów była dolina rzeki Ene, obszar opanowany przez plantatorów koki. W październiku 2012 roku członkowie Świetlistego Szlaku zabili dwóch agentów policji, którzy rozpracowywali tamtejszą mafię narkotykową. Po rozbiciu partyzantki przez prezydenta Fujimoriego w ostatniej dekadzie ubiegłego wieku, od czterech lat szeregi Świetlistego Szlaku są zasilane przez nowych ochotników, a liczbę członków szacuje się na 200-800 osób³³.

Obecny rząd USA również jest zdeterminowany w swoich staraniach osiągnięcia większej skuteczności w walce z narkobiznesem. Ewentualna przegrana oznaczać będzie wzrost niebezpiecznych tendencji oraz zagrożić może zarówno stabilności politycznej Peru, jak i bezpieczeństwu innych państw subregionu andyjskiego. Ponadto, sytuacja taka sprzyja wzrostowi aktywności terrorystów powiązanych czy finansowanych przez kartele narkotykowe. USA przyjęły z zadowoleniem powrót do demokratycznych rządów w Peru³⁴. Akceptując wybór Peruwiańczyków w postaci rządów prezydentów Garcii oraz Humali, Waszyngton zdecydował się na kontynuację pomocy finansowej, przeznaczonej przede wszystkim na walkę z narkobiznesem, ale także na pomoc gospodarczą, np. wspieranie alternatywnych upraw oraz zakup uzbrojenia i szkolenie peruwiańskich służb mundurowych (tabela 3).

Podstawowe cele finansowane przez USA, zdaniem analityków Departamentu Stanu, sprowadzały się do: wspierania procesów demokratyzacyjnych w peruwiańskim życiu politycznym, inwestowania środków w kapitał ludzki i rozwój infrastruktury publicznej, walki z narkobiznesem i terroryzmem oraz zachęcania do reform instytucji państwowych. Jednak środki finansowe kierowane do Peru były systematycznie zmniejszane przez Kongres USA. W 2010 roku Peru otrzymało pomoc w wysokości 120 mln USD, rok później 97 mln USD, a w 2012 roku – jedynie 79 mln USD. Władze amerykańskie tłumaczyły ten trend przekazaniem więk-

³² M. Taft-Morales, *Peru in Brief...*, s. 12.

³³ U.S. Department of State, *Office of the Coordinator for Counterterrorism, Country Reports on Terrorism 2012, Peru*, May 30, 2013, <http://www.state.gov/> (data dostępu: 8.06.2013).

³⁴ U.S. Department of State, *2008 Country Reports on Human Rights Practices, Peru*, February 25, 2009, <http://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/2008/wha/119153.htm> (data dostępu: 10.04.2014).

szej ilości środków na programy transregionalne, których beneficjentami były różne kraje regionu, w tym także Peru. Przykładem może być program ratowania ekosystemu Amazonii w krajach subregionu andyjskiego, który został przyjęty przez Kongres USA w ramach *Consolidated Appropriations Act of 2012* oraz *Joint Explanatory Statement*. Krytycy redukcji środków zwracali uwagę na bardziej deklaracyjną niż rzeczywistą rolę, jaką odgrywa Lima w polityce zagranicznej USA wobec krajów regionu i marginalizowanie znaczenia wszystkich krajów andyjskich³⁵.

TABELA 3. POMOC FINANSOWA STANÓW ZJEDNOCZONYCH SKIEROWANA DO PERU (W MLN USD)

	2012	2013	2014	Zmiana w latach 2012-2014 w USD	Zmiana w latach 2012-2014 w %
Pomoc gospodarcza	41 280	47 300	43 100	+1 820	+4,4%
Uzbrojenie dla armii peruwiańskiej	1 980	1 980	2 500	+520	+26,3%
Programy medyczne i zdrowotne finansowane przez Departament Stanu	0	0	0	0	0
Programy medyczne i zdrowotne finansowane przez USAID	5 000	0	0	-5 000	-100%
Programy szkoleniowe dla wojska i policji	619	585	585	-34	-5,5%
Walka z przestępczością narkotykową	29 250	23 300	26 300	-2 950	-10,1%
Zabezpieczenie antyterrorystyczne	1 000	0	150	-850	-85%
Całość pomocy	79 129	73 165	72 635	-6 494	-8,2%

Źródło: *Congressional Budget Justification, Foreign Operations, Annex: Regional Perspectives, Fiscal Year 2012*, <http://www.state.gov/f/releases/iab/fy2012cbj/pdf/>, *Congressional Budget Justification, Foreign Operations, Fiscal Year 2014*, <http://www.state.gov/f/releases/iab/fy2014cbj/-index.htm> (data dostępu: 19.11.2013).

Prezydent Bush, w następstwie wydarzeń z 11 września 2001 roku, połączył działania związane z walką z narkobiznesem z kwestiami bezpieczeństwa i zwalczaniem międzynarodowego terroryzmu. Głównym celem działań antyterrorystycznych władz w Limie przy wsparciu Waszyngtonu była walka z partyzantką Świetli-

³⁵ U.S. Department of State, Peru: *Foreign Assistance Program Overview*, <http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/35762.htm> (data dostępu: 10.02.2013).

stego Szlaku. Dzięki zdecydowanym krokom podjętym przez prezydenta Fujimoriego zasięg i możliwości działania Świetlistego Szlaku zostały zminimalizowane. Od 1980 roku do lat 90. XX wieku liczba bojowników tej jednej z najbrutalniejszych grup terrorystycznych na świecie, kształtowała się pomiędzy 5 a 10 tysięcy członków. Po roku 2000, według szacunków władz peruwiańskich, liczba ta spadła do około 200-800 członków. W XXI wieku Świetlisty Szlak zaczął ściśle współpracę z producentami i pośrednikami w handlu kokainą. Jak wspomniano wcześniej, partyzanci zmienili teren działania na obszary, na których uprawiano liście koki, np. dolina rzeki Ene, Huallaga Valley i Apurimac River Valley. Wśród polityków peruwiańskich i amerykańskich członkowie Świetlistego Szlaku zaczęli być określani mianem narkoterrorystów. *Cocaleros* z tych regionów, wśród których rządowe programy alternatywnych upraw powodowały opór, uzyskali wsparcie ze strony partyzantki. W 2007 roku siłom rządowym udało się aresztować 28 *guerrilleros* z Huallaga Valley. 9 października 2008 roku narkoterrorysty ze Świetlistego Szlaku przeprowadzili najbardziej krwawy zamach dekady, w wyniku którego zginęło 13 żołnierzy oraz dwóch cywilów. W kolejnych zamachach śmierć poniosło 33 żołnierzy, a 43 zostało rannych. Elementem niekorzystnym w walce ze Świetlistym Szlakiem jest coraz silniejsza współpraca tej organizacji z innymi grupami narkoterrorystycznymi, np. z kolumbijską armią (Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia, FARC)³⁶.

Zgodnie z prośbami władz peruwiańskich polityka antynarkotykowa finansowana przez Waszyngton opierała się na dwóch podstawowych filarach; pierwszy – to niszczenie istniejących pól uprawnych, drugi – wspieranie alternatywnych form zarobkowania przez chłopów peruwiańskich. Ważną rolę w przeciwdziałaniu mafii narkotykowej w Peru odgrywa Amerykańska Agencja ds. Rozwoju Międzynarodowego (United States Agency for International Development, USAID)³⁷. W 2012 roku USAID udzieliła wsparcia 19 tys. rodzin rolników trudniących się uprawą koki, wśród których propagowano alternatywne uprawy np. kakao lub kawy. Według prezydenta Humali, Stany Zjednoczone są strategicznym partnerem Peru w walce z narkobiznesem. Początkowo był on przeciwny nalotom i niszczeniu plantacji *coca-*

³⁶ *U.S.-Colombia Relations: Hearing before the Subcommittee on the Western Hemisphere of the Committee on Foreign Affairs, House of Representatives, 110th Congress, 1st session, April 24, 2007, Washington D.C. 2007, s. 72.*

³⁷ Więcej o zadaniach i ich realizacji przez USAID zobacz w: *Testimony of Adolfo A. Franco, Assistant Administrator of the Bureau of Latin America and the Caribbean for USAID: hearing before the House International Relations Committee, House of Representatives, 109th Congress, 2nd session, June 21, 2006, Washington D.C. 2007.*

leros, jednak za namową USA, już w sierpniu 2011 roku, poparł radykalne działania wojsk amerykańskich wymierzone w podstawy przemysłu narkotykowego. Następnie, w marcu 2012 roku, Humala ogłosił nową pięcioletnią (2012-2016) strategię walki z narkobiznesem w Peru. Głównym celem ambitnego planu jest zwiększenie o 200% liczby zlikwidowanych plantacji koki pod koniec 2016 roku. Wobec oporu chłopów peruwiańskich z doliny rzek Ene oraz Apurimac, wspieranych przez partyzantkę Świetlistego Szlaku, rząd peruwiański, przy akceptacji ze strony USA, zdecydował się na wprowadzenie regularnego wojska i militaryzację tych terenów. Utworzono 19 baz wojskowych, w których skoszarowano 2 000 żołnierzy³⁸.

Amerykańsko-peruwiańskie relacje gospodarcze

Cele gospodarcze Stanów Zjednoczonych wobec Peru są realizowane poprzez koherentne programy skierowane do wszystkich państw subregionu andyjskiego. Jednak Waszyngton prowadził również od początku XXI wieku stosunkowo intensywne działania o charakterze bilateralnym. Ukoronowaniem starań Amerykanów, pod kątem ekonomicznym, było zakończenie rozmów w grudniu 2005 roku i podpisanie 12 kwietnia 2006 roku bilateralnej umowy z Peru o wolnym handlu (*U.S.-Peru Trade Promotion Agreement, PTPA*). Spośród krajów subregionu andyjskiego jedynie władze Peru i Kolumbii zdecydowały się na zawarcie z USA porozumienia o wolnym handlu³⁹.

Jednak z punktu widzenia interesów gospodarczych Waszyngtonu, Peru nie jest krajem znaczącym. Rynek peruwiański, z populacją na poziomie 28 milionów mieszkańców, jest dopiero piątym rynkiem wśród państw Ameryki Łacińskiej. Rynkami o większym potencjale są Brazylia, Meksyk, Kolumbia oraz Argentyna. Poparciem tej tezy jest wysokość inwestycji amerykańskich ulokowanych w tych krajach. W roku 1980 inwestycje amerykańskie w Meksyku wynosiły 2 mld 90 mln USD, by w roku 2000 osiągnąć 13 mld 161 mln USD. W tym samym okresie inwestycje USA wynosiły odpowiednio: w Brazylii 1 mld 544 mln USD i 30 mld 497 mln USD, w Kolumbii 51,1 mln USD i 2 mld 50 mln USD, w Argentynie 788 mln

³⁸ *Peru Security: Militarisation of the VRAE – Then and Now*, Latin American Weekly Report, Vol. 38, September 22, 2012, s. 4.

³⁹ A. M. Villarreal, *U.S.-Peru Economic Relations and the U.S.-Peru Trade Promotion Agreement*, US Congressional Research Service, July 27, 2007, Washington D.C. 2007, s. 10, Idem, *The U.S.-Colombia Free Trade Agreement: Background and Issues*, US Congressional Research Service, November 9, 2012, Washington D.C. 2012, s. 14.

USD i 10 mld 553 mln USD. W przypadku Peru bezpośrednie inwestycje kapitału amerykańskiego kształtowały się na stosunkowo niskim poziomie 26,9 mln USD w 1980 roku, a dwadzieścia lat później wyniosły jedynie 555,7 mln USD. Znaczący wzrost inwestycji nastąpił po 2001 roku⁴⁰.

W 2006 roku PKB Peru wyniosło 93 mld USD, co stanowiło około 0,7% amerykańskiego PKB, które osiągnęło wówczas poziom 13,2 bilionów USD. Ponadto, wymiana handlowa pomiędzy Stanami Zjednoczonymi a Peru, w porównaniu z całą globalną wymianą handlową USA, stanowi jedynie jej ułamek. Wymiana handlowa między Limą a Waszyngtonem w 2006 roku wynosiła 0,3% całości amerykańskiej wymiany handlowej, również 0,3% wynosił eksport towarów z Peru do USA oraz 0,3% import towarów amerykańskich do Peru. W 2006 roku Peru zajmowało 43 miejsce wśród państw eksportujących towary do USA oraz 42 wśród importerów towarów z USA (tabela 4).

Amerykańscy eksperci ekonomii, mając na uwadze powyższe dane, stwierdzili zatem, że liberalizacja przepisów handlowych, na podstawie umowy PTPA, jest korzystniejsza dla gospodarki Peru niż dla amerykańskiej. Eksperci szacują wzrost amerykańskiego PKB, dzięki podpisanemu porozumieniu, jedynie o 2,1 mld USD, co stanowi jedynie 0,02% całości PKB USA. Rząd prezydenta Busha postawił sobie za cel liberalizację stosunków handlowych w Ameryce Łacińskiej. Już w październiku 2006 roku podkreślał potencjalne możliwości dla Peru, wynikające z podpisanej w kwietniu umowy PTPA, która „(...) spowoduje zacieśnienie więzi między oboma krajami, podniesie rolę handlu, pozwoli na stworzenie nowych miejsc pracy oraz zredukuje ubóstwo i nierówności społeczne”⁴¹. Porównując dane dotyczące wartości towarów eksportowanych z Peru do USA z 1996 roku i 2006, zauważalny jest jej wzrost. W 1996 roku Peru eksportowało do USA produkty o łącznej wartości 1 mld 260 mln USD, by dekadę później wartość ta wzrosła do 5 mld 900 mln, co daje wzrost o 368%⁴².

Znacznie zwiększony eksport do USA wpłynął bardzo korzystnie i ożywczo na peruwiańską gospodarkę i przyczynił się do umocnienia i ustabilizowania kursu peruwiańskiej waluty. 10 maja 2007 roku prezydent G. W. Bush, wsparty przez

⁴⁰ C. H. Beas, *Colonización del Peru y America Latina*, Lima 2003, s. 161.

⁴¹ The White House, *Joint Statement Between the United States of America and the Republic of Peru*, October 2006, <http://www.whitehouse.gov> (data dostępu: 2.12.2012).

⁴² Drugim elementem, który pobudził wzrost gospodarczy Peru (wzrost dochodu z 56 mld USD w 1996 roku do 93 mld USD w 2006 roku) były amerykańskie inwestycje bezpośrednie. W 2006 roku amerykańskie inwestycje w Peru osiągnęły poziom 4 mld 980 mln USD. 62% tej sumy Amerykanie zainwestowali w przemysł wydobywczy, 8% w budowę fabryk, kolejne 2% w sektor finansowy. A. M. Villarreal, *U.S.-Peru Economic...*, s. 8.

Kongres USA, podjął decyzję o ogłoszeniu nowego programu gospodarczego skierowanego do krajów Ameryki Łacińskiej, w tym krajów subregionu andyjskiego New Trade Policy for America. Jednym z zadań nowego programu było zachęcenie krajów latynoamerykańskich do zawarcia w przyszłości umów o wolnym handlu z USA. Za wzór do naśladowania wskazano Peru i Kolumbię, mając na uwadze korzyści, jakie oba kraje odniosły w wyniku zawarcia takiego porozumienia gospodarczego⁴³.

TABELA 4. WYMIANA HANDLOWA MIĘDZY STANAMI ZJEDNOCZONYMI A PERU W 2006 ROKU

Import z USA			Eksport do USA		
	Mln USD	Udział w całości eksportu USA		Mln USD	Udział w całości importu USA
Produkty paliwowe	272,7	9%	Złoto	1 408,5	24%
Sprzęt elektryczny i mechaniczny	176,7	6%	Miedź	994,6	17%
Części teleinformatyczne	157,9	5%	Ropa naftowa i gaz ziemny	795,7	13%
Sprzęt komputerowy	127	4%	Artykuły tekstylne	316,6	5%
Części zamienne np. samochodowe	120,2	4%	Srebro	226,7	4%
Pozostałe	2 070,7	71%	Pozostałe	2 154,8	37%
Suma	2 927,2	-	Suma	5 896,9	-

Źródło: United States International Trade Commission (USITC), *Interactive Tariff and Trade DataWeb*, <http://dataweb.usitc.gov>; HTS4-digit level (data dostępu: 6.01.2013).

Obecnie USA dla Peru są największym partnerem gospodarczym, kolejnymi są Chiny i Szwajcaria. W 2012 roku Peru wyeksportowało do USA towary o łącznej wartości 6,4 mld USD. W stosunku do roku poprzedniego eksport wzrósł o 3%. Z kolei import towarów z USA wynosił 9,4 mld USD i w stosunku do 2011 roku wzrósł o 12%. Peru jest 32 partnerem gospodarczym Waszyngtonu⁴⁴.

⁴³ House Ways and Means Committee, *A New Trade Policy for America*, <http://waysandmeans.house.gov> (data dostępu: 29. 01. 2013).

⁴⁴ U.S. Trade Representative, *2013 National Trade Estimate Report on Foreign Trade Barriers: Peru*, <http://www.ustr.gov/sites/default/files/2013%20NTE%20Peru%20Final.pdf> (data dostępu: 21.04.2014).

Warto również nadmienić, iż Peru jest beneficjentem koherentnych programów skierowanych przez USA do krajów subregionu andyjskiego. Najważniejszymi projektami autorstwa Waszyngtonu były *Andean Regional Initiative*, *Andean Counterdrug Initiative*, *Andean Trade Preference Act* oraz *Andean Trade Promotion and Drug Eradication Act*. Poniższe zestawienia (tabela 5) obrazują znaczenie Limy w polityce USA wobec tego regionu świata oraz wysokość środków finansowych przeznaczonych przez USA na realizację różnych zadań przez władze peruwiańskie.

TABELA 5. PORÓWNANIE I STRUKTURA EKSPORTU TOWARÓW Z KRAJÓW ATPA I ATPDEA DO STANÓW ZJEDNOCZONYCH W LATACH 2001, 2008 ORAZ 2010 W MLN USD

	Boliwia ⁴⁵	Ekwador	Peru	Kolumbia	Łączna wartość importu	Wartość importu w %
2001 całość eksportu	165,1	1 975,4	1 805,5	5 622,6	9 568,6	
Eksport wolnocłowy	137,3	1 038,1	1 221	3 281	5 677,4	59,3%
Eksport w ramach ATPA	53,2	216,1	686,3	696,6	1 652,2	17,3%
Eksport w ramach programu Generalized System of Preferences (GSP)	9,5	33	73,4	68,2	184,1	1,9%
Eksport w ramach innych programów	74,5	789	461,3	2 516,1	3 840,9	40,1%
2008 całość eksportu	540,4	9 043,8	5 839,9	13 058,8	28 483,9	
Eksport wolnocłowy	471,2	7 915,4	5 507,9	12 001,2	25 895,7	90,9%
Eksport w ramach ATPA oraz ATPDEA łącznie	140	6 594,8	3 168,7	7 339,2	17 242,7	60,5%

⁴⁵ Na skutek antyamerykańskiej polityki, prowadzonej przez prezydenta Evo Moralesa, zawieszono uczestnictwo Boliwii w programie ATPA i ATPDEA 15 grudnia 2008 roku. Eksperti amerykańscy szacują, iż do tego czasu, dzięki programom pomocowym, w Boliwii udało się stworzyć około 19 tys. miejsc pracy, głównie w przemyśle tekstylnym. W wyniku zawieszenia umowy z Boliwią, zatrudnienie w tym sektorze spadło o 30%. I. C. Rebolledo, President, Bolivian-American Chamber of Commerce, INC., w: *U.S.-Bolivia Relations: looking ahead: hearing before the Subcommittee on the Western Hemisphere of the Committee on Foreign Affairs, House of Representatives, 111th Congress, 1st session, March 3, 2009*, Washington D.C. 2009, sygn. 4.F76/1:111-3, s. 34.

Eksport w ramach ATPDEA	83	6 311,1	1 648,6	6 527,8	14 544,4	51,1%
Eksport w ramach ATPA	57	283,7	1 520,1	811,5	2 698,3	9,5%
Eksport w ramach programu Generalized System of Preferences (GSP)	47,6	57,1	271	235,8	611,6	2,1%
Eksport w ramach innych programów	283,6	1 263,5	2 068,1	4 426,2	8 041,4	28,2%
2010 całość eksportu	675,9	7 333,8	5 172,5	15 672,6	28 854,8	
Eksport wolnocłowy	457,4	5 507,1	4 729,2	14 536,6	25 230,3	87,4%
Eksport w ramach ATPA oraz ATPDEA łącznie	0	4 179,1	759,3	9 472,6	14 410,9	49,9%
Eksport w ramach ATPDEA	0	3 886,6	534,1	8 538,9	12 959,5	44,9%
Eksport w ramach ATPA	0	292,5	225,2	933,7	1 451,4	5%
Eksport w ramach programu Generalized System of Preferences (GSP)	155,7	54,3	0	158,5	368,5	1,3%
Eksport w ramach innych programów	301,7	1 273,7	3 969,9	4 905,5	10 451	36,2%

Źródło: U.S. International Trade Commission (USITC), Interactive Tariff and Trade DataWeb, <http://dataweb.ustic.gov>, 19. 06. 2013.

Rola Stanów Zjednoczonych w zakończeniu konfliktu terytorialnego pomiędzy Peru a Ekwadorem

Kolejnym obszarem zainteresowania Peru ze strony Stanów Zjednoczonych jest pomoc USA w zakresie zakończenia, na drodze dyplomatycznej, długoletniego konfliktu granicznego między Peru a Ekwadorem. Spór między sąsiadami dotyczył terenów pogranicznych położonych nad rzeką Marańón, we wschodniej Amazonii. Początki konfliktu sięgają czasów kolonialnych, a kolejne układy pokojowe z lat 1829, 1890, 1924 i 1942 nie przyniosły rozstrzygnięcia. Do zawarcia porozumienia ekwadorsko-peruwiańskiego w 1942 roku walnie przyczynił się prezydent Stanów

Zjednoczonych Franklin Delano Roosevelt⁴⁶. Decyzje podjęte w styczniu 1942 roku okazały się krótkotrwałe i właściwie zawieszające wrogie działania sąsiadów jedynie na czas drugiej wojny światowej. Konflikt nie został całkowicie rozwiązany i w okresie zimnej wojny doszło do kilku konfrontacji zbrojnych między zantagonizowanymi stronami. Również po 1945 roku Waszyngton przyglądał się rozwojowi wypadków i czynił starania w celu jego zakończenia. W połowie 1991 roku doszło do kolejnej eskalacji konfliktu poprzez wkroczenie wojsk ekwadorskich na sporny teren do doliny rzeki Cenepa w górach Cóndor. W styczniu następnego roku prezydent Fujimori przedstawił propozycje 37-punktowego porozumienia, które zostało odrzucone przez władze w Quito⁴⁷. W latach 1993 i 1994 Ekwadorczycy zbudowali fortyfikacje wojskowe w dolinie Cenepa, z kolei żołnierze peruwiańscy urządzili prowizoryczne lądowisko dla helikopterów wojskowych. W styczniu 1995 roku wojsko ekwadorskie zbombardowało inwestycję peruwiańską, co wywołało kolejne napięcie między stronami. W rejonie konfliktu skoncentrowano trzy tysiące żołnierzy armii ekwadorskiej i oddziały wojsk peruwiańskich w sile dwóch tysięcy. Rozpoczęła się wojna o dolinę górnego biegu rzeki Cenepa (War of the Upper Cenepa). W wyniku walk zginęło od 300 do 400 żołnierzy, a dodatkowo według szacunków ekonomistów, wojna z 1995 roku przyniosła straty obu stronom w wysokości ponad 1 mld USD⁴⁸.

Wobec zaistniałej sytuacji uaktywniła się dyplomacja amerykańska. W połowie lat 90. XX wieku prezydent Clinton podjął próbę zakończenia długotrwałego konfliktu. Inicjatywa amerykańska została wsparta przez następujące kraje latynoamerykańskie: Chile, Brazylię i Argentynę. Za pośrednictwem przedstawicieli wyższych państw 17 lutego 1995 roku, jeszcze w trakcie walk, rozpoczęto negocjacje ekwadorsko-peruwiańskie. Pierwszą decyzją było utworzenie Wojskowej Misji Obserwacyjnej Ekwador-Peru (Military Observer Mission Ecuador-Peru – MO-MEP), na której czele stanął generał Barry McCaffrey – zwierzchnik Południowego Dowództwa Stanów Zjednoczonych (SOUTHCOM). Podstawowym zadaniem

⁴⁶ O przyczynach i przebiegu konfliktu zobacz w: H. Batowski, *Między dwiema wojnami 1919-1939. Zarys historii dyplomatycznej*, Warszawa 2001, s. 289, W. Dobrzycki, *Stosunki międzynarodowe w Ameryce Łacińskiej. Historia i współczesność*, Warszawa 2000, s. 96 oraz tenże, *Historia stosunków międzynarodowych...*, ss. 504-505.

⁴⁷ E. Obando, *The Impact of the 1995 Conflict on Peru and Peruvian-Ecuadorian Relations*, w: G. Marcella, R. Downs (red.), *Security Cooperation in the Western Hemisphere. Resolving the Ecuador-Peru Conflict*, Miami 1999, s. 103.

⁴⁸ D. S. Palmer, „Peru-Ecuador Border Conflict: Missed Opportunities, Misplaced Nationalism, and Multilateral Peacekeeping”, *Journal of Inter-American Studies and World Affairs*, Vol. 99, No. 3, 1997, s. 121.

MOMEPE było rozdzielanie walczących wojsk i ogłoszenie doliny górnego biegu rzeki Cenepa jako strefy zdemilitaryzowanej. Trudne, trwające kilka lat rozmowy koncyliacyjne zakończyły się sukcesem, gdyż porozumienie ekwadorsko-peruwiańskie zawarte w Brasili 26 października 1998 roku jest przestrzegane przez obie strony konfliktu do dziś. Kluczową rolę w podpisaniu porozumienia odegrali amerykański dyplomata Luigi Einaudi oraz prezydent Brazylii Fernando Henrique Cardoso⁴⁹.

Wnioski

Inne obszary współpracy Limy z Waszyngtonem są realizowane poprzez: amerykańską pomoc humanitarną dla ofiar trzęsień ziemi i innych klęsk żywiołowych, wspólne działania na rzecz ochrony środowiska naturalnego oraz współpracę morską i zabezpieczenia wybrzeża Peru. Ostatnie z wymienionych pól współpracy stanowi integralną część polityki antynarkotykowej w Peru. W związku z faktem, że większość eksportowanej kokainy peruwiańskiej trafia do innych krajów latynoamerykańskich oraz do konsumentów w Stanach Zjednoczonych, na Dalekim Wschodzie i w Europie za pośrednictwem portów morskich, Amerykanie zobowiązali się do udzielenia pomocy stronie peruwiańskiej w ich kontrolowaniu. Szczególnie niebezpieczna sytuacja panowała w mieście Paitia, na terenie którego aktywne były narkotykowe gangi meksykańskie, a stopień korupcji wśród urzędników najwyższy⁵⁰. W 2009 roku pojawiło się inne źródło zagrożenia dla bezpieczeństwa Peru. Podobnie jak w Somalii czy Indonezji, w pobliżu peruwiańskiego portu Callao, dochodziło tam do ataków piratów na statki, których celem był rabunek. W przeciwieństwie do aktów piractwa z innych części świata, przestępcy u wybrzeży Peru nie uprowadzali zakładników, a ograniczali się jedynie do zajmowania przewożonych towarów⁵¹.

Peru we współczesnej polityce zagranicznej Stanów Zjednoczonych zajmuje drugorzędne miejsce. Do głównych obszarów współpracy pomiędzy kolejnymi rządami amerykańskimi a peruwiańskimi w ostatnich trzech dekadach należały wspieranie władz Peru w walce z narkobiznesem, promowanie idei ochrony prawa czło-

⁴⁹ S. Espindola, „Los Estados Unidos y el conflicto Ecuador-Peru”, w: J. P. Leiva (red.), *Las relaciones Ecuador-Estados Unidos en 25 años de democracia (1979-2004)*, Quito 2005, s. 150.

⁵⁰ C. McClintock, F. Vallas, *The United States...*, s. 74.

⁵¹ M. Taft-Morales, *Peru: Current Conditions...*, s. 10.

wieka i zasad demokracji w Peru, zakończenie konfliktu granicznego Ekwadoru z Peru, wspólne działania humanitarne oraz intensyfikacja współpracy gospodarczej. Do największych sukcesów należy zaliczyć ograniczenie powierzchni upraw koki w Peru a także zmniejszenie skali zjawiska handlu narkotykami oraz podpisanie układu o wolnym handlu w 2006 roku. Układ handlowy USA-Peru jest szczególnie istotny z punktu widzenia interesów gospodarczych Limy, natomiast dla Waszyngtonu, ze względu na niewielki potencjał gospodarczy Peru, ma znacznie mniejszą wagę.

Bibliografia

- Avirama, Jesus Rei, Murillo, Mario A. (2004), *Colombia and the United States. War, Unrest, and Destabilization*, New York.
- Batowski, Henryk (2001), *Między dwiema wojnami 1919-1939. Zarys historii dyplomatycznej*, Wydawnictwo Literackie, Warszawa.
- Beas, Carlos Howes (2003), *Colonización del Peru y America Latina*, Editorial Tawantinsuyo, Lima.
- Clawson, Patrick L., Rensselaer III, Lee W. (1998), *The Andean Cocaine Industry*, St. Martin's Griffin, New York.
- Congressional Budget Justification, *Foreign Operations, Annex: Regional Perspectives, Fiscal Year 2012*, <http://www.state.gov/f/releases/iab/fy2012cbj/pdf/> (data dostępu: 19.11.2013).
- Congressional Budget Justification, *Foreign Operations, Fiscal Year 2014*, <http://www.state.gov/f/releases/iab/fy2014cbj/index.htm> (data dostępu: 19.11.2013).
- Crandall, Russell (2002), *Driven by Drugs. U.S. Policy toward Colombia*, Lynne Rienner Publishers, London.
- Derwich, Karol (2010), *Instrumenty polityki zagranicznej USA wobec państw Ameryki Łacińskiej, 1945-2000*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.
- Dobrzycki, Wiesław (2000), *System międzyamerykański*, Scholar, Warszawa.
- Dobrzycki, Wiesław (2000), *Stosunki międzynarodowe w Ameryce Łacińskiej. Historia i współczesność*, Scholar, Warszawa.
- Dobrzycki, Wiesław (1996), *Historia stosunków międzynarodowych 1815-1945*, Scholar, Warszawa.

- Espindola, Stefano (2005), „Los Estados Unidos y el conflicto Ecuador-Perú”, w: J. P. Leiva (red.), *Las relaciones Ecuador-Estados Unidos en 25 años de democracia (1979-2004)*, Ediciones ABYA – YALA, Quito.
- „Fall in Colombia’s Coca Crop vs. Rises in Peru and Bolivia” (2009), w: *Latin American Security and Strategic Review*, Vol. 44, No. 3, ss. 3-29.
- Flounders, Sara, Gutierrez, Teresa, McInerney, Andy, Toledo, Rebeca (2003), *War in Colombia: Made in U.S.A.*, International Action Center, New York.
- Franco, Andrés (1998), *Estados Unidos y los países andinos, 1993-1997: poder y desintegración*, Centro de Editor Javeriano, Bogotá.
- House Ways and Means Committee, *A New Trade Policy for America*, <http://waysandmeans.house.gov> (data dostępu: 29.01.2013).
- Iglesias C. B. (2001), *El Plan Colombia y el Perú*, Latin American Studies Association Meeting, September 6-8, Washington D.C.
- Isacson, Adam, Olson, Joy (1999), *Just the Facts: A Civilian’s Guide to U.S. Defense and Security Assistance to Latin America and the Caribbean*, Latin American Working Group and Center for International Policy, Washington D.C.
- Jasper, Miranda Louise, Ribando, Seelke Clare (2008), *Peru: Political Situation, Economic Conditions and U.S. Relations*, US Congressional Research Service, January 15, 2008, Washington D.C.
- Loveman, Brian (2006), *Strategy for Empire. U. S. Regional Security Policy in the Post-Cold War Era*, Rowman & Littlefield Publishers, London.
- Marcella, Gabriel (2001), *Plan Colombia: The Strategic and Operational Imperatives*, SSI.
- McClintock, Cynthia (1998), *Revolutionary Movements in Latin America*, United States Institute of Peace Press, Washington D.C.
- McClintock, Cynthia, Vallas, Fabian (2003), *The United States and Peru. Cooperation at a Cost*, Routledge, New York/London.
- Obando, Eduardo (1999), „The Impact of the 1995 Conflict on Peru and Peruvian-Ecuadorian Relations”, w: Marcella, Gabriel, Downs, Richard (eds.), *Security Cooperation in the Western Hemisphere. Resolving the Ecuador-Peru Conflict*, Miami.
- Office of National Drug Control Policy (2001), *National Drug Control Strategy: 2001 Annual Report*, Washington D.C.
- Palmer, David Scott (1997), „Peru-Ecuador Border Conflict: Missed Opportunities, Misplaced Nationalism, and Multilateral Peacekeeping”, w: *Journal of Interamerican Studies and World Affairs*, Vol. 99, No. 3, ss. 102-128.
- Palmer, David Scott (1994), *The Shining Path of Peru*, St. Martin’s Press, New York.

- Perl, Raphael F. (1993-1994), „Clinton’s Foreign Drug Policy”, w: *Journal of Interamerican Studies and World Affairs*, Vol. 35, No. 4, ss. 131-162.
- Peru: US Priorities and Policy: hearing before the Subcommittee on the Western Hemisphere Affairs of the Committee on Foreign Affairs, House of Representatives, 103rd Congress, 1st session, March 10, 1993*, Washington D.C. 1993, sygn. 4.F76/1:P 43/21.
- „Peru Security: Militarisation of the VRAE – Then and Now” (2012), w: *Latin American Weekly Report*, Vol. 38, September 22, ss. 2-3.
- Ramírez Contreras, Enrique (2000), *Globalización y plan Colombia*, Fundación Editorial Fabricio Ojeda, Caracas.
- Schoultz, Lars (1998), *Beneath the United States; A History of U.S. Policy Toward Latin America*, Harvard University Press, Cambridge.
- Śniadecka-Kotarska, Magdalena (2006), „Walka z narkobiznesem a stosunki polityczne Peru-Stany Zjednoczone”, w: *Ameryka Łacińska*, nr 2, ss. 32-44.
- Testimony of Adolfo A. Franco, Assistant Administrator of the Bureau of Latin America and the Caribbean for USAID: hearing before the House International Relations Committee, House of Representatives, 109th Congress, 2nd session, June 21, 2006* (2007), Washington D.C.
- Taft-Morales, Maureen (2009), *Peru: Current Conditions and U.S. Relations*, US Congressional Research Service, July 21, Washington D.C.
- Taft-Morales, Maureen (2013), *Peru in Brief: Political and Economic Conditions and Relations with the United States*, US Congressional Research Service, June 7, Washington D.C.
- Tavidze, Albert (2004), *Andean Regional Initiative*, Nova Science Publishers, New York.
- The White House. *Joint Statement Between the United States of America and the Republic of Peru, October 2006*, <http://www.whitehouse.gov> (data dostępu: 2.12.2012).
- United States International Trade Commission (USITC), Interactive Tariff and Trade DataWeb*, <http://dataweb.usitc.gov>: HTS4-digit level (data dostępu: 6.01.2013).
- U.S. Agency for International Development (1999), *U.S. Overseas Loans and Grants and Assistance from International Organizations*, Washington D.C., www.usaid.gov (data dostępu: 12.03.2014).
- U.S.-Colombia Relations: hearing before the Subcommittee on the Western Hemisphere of the Committee on Foreign Affairs, House of Representatives, 110th Congress, 1st session, April 24, 2007* (2007), Washington D.C.
- U.S. Department of State (2006), Bureau of Western Hemisphere Affairs. *Background Note: Peru*, June.

- U.S. Department of State, *International Narcotics Control Strategy Report (INCSR)*, annual editions, www.state.gov/g/inl/rls/nrcrpt/2000, (data dostępu: 20. 12. 2013).
- U.S. Department of State (2013), *Office of the Coordinator for Counterterrorism, Country Reports on Terrorism 2012, Peru*, May 30, <http://www.state.gov/> (data dostępu: 8.06.2013).
- U.S. Department of State, *Peru: Foreign Assistance Program Overview*, <http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/35762.html> (data dostępu: 10.02.2013).
- U.S. Department of State (2009), *2008 Country Reports on Human Rights Practices, Peru*, February 25, <http://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/2008/wha/119153.htm> (data dostępu: 10.04.2014).
- U.S. Department of State (2009), *2009 International Narcotics Control Strategy Report (INCSR): Peru*, February 27, Vol. 1, www.state.gov/g/inl/rls/nrcrpt/2009 (data dostępu: 15.09.2013).
- U.S. International Trade Commission (USITC), *Interactive Tariff and Trade DataWeb*, <http://dataweb.ustic.gov> (data dostępu: 19.06.2013).
- U.S. Trade Representative, *2013 National Trade Estimate Report on Foreign Trade Barriers: Peru*, <http://www.ustr.gov/sites/default/files/2013%20NTE%20Peru%20Final.pdf> (data dostępu: 17.07.2013).
- Villarreal, Angeles M. (2012), *The U.S.-Colombia Free Trade Agreement: Background and Issues*, US Congressional Research Service, November 9, Washington D.C.
- Villarreal, Angeles M. (2007), *U.S.-Peru Economic Relations and the U.S.-Peru Trade Promotion Agreement*, US Congressional Research Service, July 27, Washington D.C.
- Wiarda, Howard J. (1995), *Democracy and Its Discontents. Development, Interdependence, and US Policy in Latin America*, Rowman & Littlefield Publishers, New York/London.
- Youngers, Coletta (2001), *Collateral Damage: U.S. Drug Control Efforts in the Andes*, Latin American Studies Association Meeting, September 6-8, Washington D.C.
- Youngers, Coletta (2000), *Deconstructing Democracy: Peru under President Alberto Fujimori*, WOLA, Washington D.C.